Supliment al revistei „Impact strategic”

COLOCVIU STRATEGIC

UNIVERSITATEA NAȚIONALĂ DE APĂRARE „CAROL I”

CENTRUL DE STUDII STRATEGICE DE APĂRARE ŞI SECURITATE

Nr. 8 (167) / 2019
Indexat în CEEOL

MIGRAŢIA ŞI RISCURILE PENTRU SECURITATEA NAŢIONALĂ ALE POPULISMULUI IDENTITAR

Magdalena CRIȘAN

Migration and the risks for national security of identity populism

Abstract: *The migration crisis faced by the European Union in 2015 showed that both European states and institutions had serious deficiencies in managing such a situation, a fact that has fuelled a kind of nationalistic populism, an identity populism, in several member countries. Representatives of identity populism have entered national parliaments and governments through democratic mechanisms, they have influenced the political discourse and nourished the perceived insecurity of the population, a reality that cannot be ignored by the security strategies of states. The present paper aims to show that populism represents a risk to the national security of the European states in which it manifests itself. Like economic populism, which we find especially in Latin America, identity populism can destabilize the institutions of the democratic state and can generate conflicts.*

Keywords: *identity populism, identity politics, nationalism, migration, national security, conflict.*

Migrația și riscurile pentru securitatea națională ale populismului identitar

Rezumat: *Criza migrației cu care s-a confruntat Uniunea Europeană în 2015 a arătat că statele și instituțiile europene deopotrivă au avut deficiențe serioase în gestionarea unei astfel de situații, fapt care a alimentat un tip de populism de sorginte naționalistă, un populism identitar, în mai multe țări membre. Reprezentanții populismului identitar au ajuns, prin mecanisme democratice, în parlamentele și guvernele naționale, au influențat discursul politic și au hrănit sentimentul de insecuritate al populației, o realitate care nu poate fi ignorată de strategiile de securitate ale statelor. Lucrarea de față dorește să arate că populismul reprezintă un risc pentru securitatea națională a statelor europene în care se manifestă. La fel ca populismul economic, pe care-l regăsim mai ales în America Latină, populismul identitar poate destabiliza instituțiile statului democratic și poate genera conflicte.*

Cuvinte-cheie: *populism identitar, politica identității, naționalism, migrație, securitate națională, conflict.*

Introducere

În ultimul deceniu, Uniunea Europeană a fost scena unor migrații masive din afara sa alimentate de factori economici - piața forței de muncă în Uniunea Europeană fiind foarte atractivă - sau de insecuritatea și riscurile generate de conflictele din proximitatea Europei. Situația a produs o vie dezbatere atât în rândul opiniei publice[1], cât și în mediul universitar sau media[2]. În statele membre ale UE, imigrația devine periodic un „subiect fierbinte”, cu impact asupra agendei politice a guvernelor[3]. Dispute mai intense apar în perioadă electorală, când subiectele legate de migrație pot înclina semnificativ balanţa, spre exemplu, în referendumuri naționale, aşa cum s-a întâmplat în campania pentru *Brexit* din Marea Britanie.

Partidele cele mai vocale in privința migrației sunt cele populiste. Tot mai multe astfel de partide câştigă voturile cetăţenilor din state europene, unele dintre ele democraţii consolidate: în Germania, Alternativa pentru Germania (AfD) este a treia mare forţă politică din parlamentul german şi principalul partid de opoziţie[4]; în Franţa, Adunarea Naţională (RN) condusă de Marine Le Pen s-a poziţionat pe primul loc la alegerile pentru Parlamentul European din mai 2019[5]; în Austria, Partidul Libertăţii din Austria (FPÖ) a intrat la guvernare în urma alegerilor din toamna anului 2017[6]; în Cehia, Milos Zeman a câştigat alegerile prezidenţiale cu un discurs antiimigraţie[7]; în Italia, Mișcarea

Magdalena CRIȘAN *este doctorand în domeniul Științe Militare în cadrul Universității Naționale de Apărare „Carol I” din București (e-mail: crisanmagda@yahoo.com).*

5 Stele (M5S) și Liga Nordului au intrat la guvernare în urma alegerilor din primăvara lui 2018[8]; în Ungaria, partidul Fidesz, condus de Viktor Orban şi aflat la guvernare, s-a poziţionat alături de partenerii de coaliţie, Partidul Popular Creştin Democrat (KDNP), pe primul loc la alegerile europarlamentare[9]; în Polonia, partidul eurosceptic Lege şi Justiţie (PiS) este la guvernare din noiembrie 2015[10]; în Marea Britanie, majoritatea a votat în iunie 2016 pentru Brexit[11], iar de la sfârşitul lui iulie 2019, premier este Boris Johnson, un politician conservator care a susţinut ieşirea ţării din Uniunea Europeană[12]. În Statele Unite, Donald Trump a devenit preşedinte în ianuarie 2017 cu mottoul ,,America pe primul loc"[13].

Studiile arată că susţinerea cetăţenilor pentru partidele populiste de dreapta s-a dublat din 1960 până în 2010, crescând de la 6.7% la 13.4%[14]. Susţinerea electorală pentru partidele populiste de stânga a crescut de patru ori în aceeaşi perioadă, de la 2,4% la 12,7%[15]. Modul deficitar şi neunitar în care statele Uniunii Europene, dar şi Uniunea în sine, au gestionat venirea a „peste un milion de refugiaţi şi migranţi" în Europa, în anul 2015, a fost speculat de către politicienii populişti, care şi-au crescut bazinul electoral în diferite state membre, mizând pe cartea naţionalismului în tuşe groase[16]. Inamicul imaginat[17], care poate coagula electoratul, avea acum chip, chipul migrantului şi, mai ales, al migrantului musulman.

1. Identitatea, migrația și (in)securitatea în discursul populist

Politologul american Francis Fukuyama subliniază că populismul şi liderii săi pot fi priviţi din perspective multiple. Din perspectivă economică, liderul populist „*promovează politici economice sau sociale populare pe termen scurt şi dezastruoase pe termen lung*"[18]. Este ceea ce Cas Mudde, autorul *The Populist Zeitgeist*, numeşte „*politici oportuniste cu scopul de a mulţumi rapid poporul-votanţii, cumpărându-le astfel susţinerea, în loc să caute raţional cea mai bună opţiune*"[19]. Aici avem exemplul elocvent al Venezuelei, în care măsurile economice, iniţial populare, luate de Hugo Chavez, au dus la colapsul economic al ţării. În 2006, înainte de alegeri, liderul le spunea venezuelenilor „*de fapt, nu-l veţi realege pe Chavez, vă veţi realege pe voi. Poporul va alege poporul. Chavez este doar un instrument al poporului*"[20]. În 2017, în discursul de preluare a mandatului de preşedinte al Statelor Unite, Donald Trump promitea „*că dă puterea înapoi poporului*"[21]. Cu ajutorul celor două fragmente de discurs ajungem la definiţia politică a liderului populist, cel care „*încearcă să fie carismatic şi spune: am o legătură directă cu voi, poporul*"[22]. Cum observă Francis Fukuyama, acest tip de lider nu doar că pretinde că reprezintă vocea şi voinţa poporului, ci este şi un lider antisistem care contestă inclusiv instituţiile statului, în fond, democraţia liberală.

O a treia definiţie a populismului enunţată de politologul american este cea a liderului care invocă poporul, dar care se referă, în fapt, doar la „*anumite categorii trasate de rasă, etnie, valori culturale tradiţionale, identitate naţională*"[23]. Este ceea ce profesorul Steven Metz numeşte populismul identitar „*alimentat de naţionalism ascuţit definit prin etnicitate, rasă, religie*"[24]. Discursul liderului populist este „*extrem de emoţional şi simplist şi ţinteşte instinctul oamenilor*"[25]. Limbajul reflectă viziunea manheistă a liderului populist, care împarte societatea în „*două grupuri omogene şi antagonice, oamenii puri şi elita coruptă*", noi şi ei, cetăţeni şi migranţi şi aplică o politică a identităţii[26]. Populismul identitar se hrăneşte în zilele noastre „*din opoziţia publică la migraţia în masă, liberalizarea culturală, din percepţia publică că suveranitatea naţională a fost predată unor organisme internaţionale aflate la depărtare şi apatice*"[27].

Deşi atrage atenţia că identitatea naţională, cultura împărtăşită sunt esenţiale pentru dezvoltarea unei societăţi moderne de succes, Francis Fukuyama aminteşte că subiectul identităţii naţionale a ajuns în prim-planul dezbaterilor în Europa abia în anii '90, „*când subiectul imigraţiei, în special al imigraţiei din ţări musulmane, a început să devină un subiect politic important*"[28]. Cum proiectul european nu a fost însoţit de stimularea unei identităţi comune europene, ci „*a fost fondat pe un fel de identitate antinaţională*", menită să îngroape mai vechile adversităţi pe continent, creşterea comunităţilor de migranţilor a scos la iveală „*fantomele vechilor identităţi*" naţionale[29].

Tema identităţii naţionale „*s-a acutizat după atentatele teroriste din 11 septembrie 2001 şi celelalte atacuri în Spania, Marea Britanie şi alte părţi ale lumii*"[30]. Populiştii care mizează pe politica identităţii îşi atrag electoratul, speculând temeri reale sau percepute ca atare ale acestuia. În cazul migranţilor, ei speculează temerea că odată cu migranţii creşte nivelul infracţionalităţii sau riscul unor atacuri teroriste, că venirea migranţilor diluează identitatea naţională. Francis Fukuyama notează că populiştii şi susţinătorii lor consideră migraţia o problemă pentru că „*simţeau că ei definesc identitatea naţională şi acest lucru nu mai este valabil acum*", iar duşmanul nu-l reprezintă doar celălalt/migrantul, ci şi elitele care încurajează venirea migranţilor[31]. Această politică a identităţii, aplicată cu succes de populiştii vremurilor noastre, numită şi „*politica resentimentului*", speculează cu succes nevoia naturală a oamenilor să le fie recunoscută demnitatea, valoarea personală numită de Fukuyama în termeni platonicieni *thumos*[32]. Populiştii induc ideea - sau doar profită

de ea - „*că demnitatea oamenilor a fost atacată şi că ea trebuie restabilită*”[33].

Identităţile se construiesc inclusiv prin limbaj, prin discurs şi prin raportare la celălalt, în cazul populiştilor, prin raportare la inamic, mai precis, la imigrant[34]. Pentru a ilustra aceste afirmații, analizăm discursul câtorva lideri populişti din Europa, ca formă de textualizare a politicii. Premierului ungar Viktor Orban şi-a câştigat voturile prin politica radicală antiimigraţie, antagonizând ungurii creştini şi migranţii musulmani. El a acuzat Uniunea Europeană că intenţionează „*să redeseneze identitatea etnică, culturală şi religioasă a Ungariei şi a Europei*” prin sistemul de cote pentru redistribuirea refugiaţilor[35]. În 2017, premierul ungar a declarat că „*identitatea creştină a UE este pusă în pericol de migranţii musulmani*”[36]. În Germania, partidul de extremă dreapta, Alternativa pentru Germania, notează în programul său politic că unul dintre scopurile sale principale este prezervarea „*moştenirii culturale, a limbii şi tradiţiei germane ... în vremurile globalizării şi digitalizării*”[37]. „*Cultura germană să fie predominantă, nu multiculturalismul*” și „*limba germană este punctul central al identităţii*” se mai arată în document[38]. Marine Le Pen textualizează insecuritatea, susţinând că „*migraţia total necontrolată*” din Franţa iroseşte banul public[39], reprezintă un pericol pentru identitatea francezilor şi siguranţa lor fizică[40]. Un alt politician populist care aplică politica identităţii şi conturează insecuritatea este ministrul italian de interne, Matteo Salvini, care declara la începutul anului 2018 că „*există un anumit tip de imigrație care vine în principal din unele țări islamice, care reprezintă un pericol pentru cultura noastră și pentru femeile noastre*”[41].

2. Migraţia și relația ei cu insecuritatea în percepţia europenilor

Temerile populaţiei din statele Uniunii Europene privind prezenţa imigranţilor în ţările membre şi integrarea lor, temeri hrănite şi întreţinute de politicieni populişti şi de o parte a presei, se regăsesc într-un Eurobarometru al Comisiei Europene privind integrarea migranţilor. Sondajul arată că, în medie, 38% dintre europeni cred că migraţia din afara Uniunii Europene este mai mult o problemă, decât o oportunitate, 31% dintre ei cred este atât o problemă, cât şi o oportunitate şi doar 20% dintre respondenţi cred că migraţia din ţări terţe reprezintă un avantaj pentru ţările respondenţilor[42]. Dacă ne uităm la rezultate sondajului în anumite state membre, vedem că în Ungaria şi în Italia, două ţări în care populismul are succes, peste jumătate din cei chestionaţi consideră că migraţia este o problemă pentru ţara lor[43]. Europenii consideră în proporţie de 40% că integrarea migranţilor nu este un succes, iar 54% că este o reuşită. Peste jumătate din respondenţii din Ungaria şi Italia sunt pesimişti în privinţa reuşitei integrării, la fel şi 48% dintre germani[44]. 56% dintre europeni sunt de acord sau înclină să fie de acord cu afirmaţia că migranţii sunt o povară pentru sistemul social al statului-gazdă, iar 55% dintre ei consideră că migraţia înrăutăţeşte situaţia infracţionalităţii în statul-gazdă[45]. Eurobarometrul evidenţiază şi raportarea cetăţenilor la identitatea naţională şi mai puţin la aspectele economice când este vorba despre migraţie. Astfel, majoritatea respondenţilor consideră că integrarea migranţilor are succes dacă aceştia vorbesc limba ţării gazdă, contribuie la sistemul social şi respectă valorile şi normele societăţii care-i găzduieşte[46].

3. Populismul, risc pentru securitatea naţională?

Încă din 2005, Steven C. Ropp scria, într-o publicaţie a Colegiului Naţional de Război al Statelor Unite, despre consecinţele populismului asupra securităţii. Una dintre concluziile acestui articol este că populismul din Europa şi America de Sud afectează democraţiile reprezentative, ceea ce presupune o augmentare a incertudinii strategice[47] şi „*subminarea bazei politice din care se alimentează puterea militară a SUA*”, pentru că statele respective pot eşua, atrăgând după sine o schimbare a identităţii şi a intereselor lor strategice[48].

Treisprezece ani mai târziu, profesorul Steven Metz de la acelaşi Colegiu scrie despre modul în care populismul identitar face lumea un loc mai periculos, deoarece „*poate creşte riscul unor conflicte armate între state şi în interiorul statelor*”[49]. Primul argument este că distincţia *noi şi ei*, *moral şi imoral*, *bun şi rău*, *pur şi criminal* sporește pericolul declanșării unor conflicte interne, a unor mișcări separatiste sau chiar războaie civile[50]. Utilizând exemplul Ungariei, vedem ideea pe care o lansează frecvent Viktor Orban: așa-numitul european creştin civilizat versus așa-numitul migrant musulman necivilizat, sugerând că avem de a face cu o invazie a barbarilor în Occident. Un alt risc pentru securitate se naşte din faptul că populismul identitar încurajează hipernaţionalismul şi „sapă” la temelia legitimităţii instituţiilor internaţionale care „*previn sau limitează conflictele între naţiuni*”[51]. În Ungaria, același Viktor Orban pune în antiteză Ungaria cu instituţiile europene care vor să aducă migranţi în UE. Un al treilea pericol îl reprezintă tactica liderilor populişti de a arunca vina propriilor eşecuri asupra adversarilor închipuiţi, interni sau externi, slăbind instituţiile statului[52].

Adăugăm la riscurile enunţate de Steven Metz şi pe cel al creşterii influenţei Rusiei, care poate profita de pe urma deja existentei scindări a societăţilor europene pe tema migraţiei. George Friedman vorbeşte despre posibilitatea acutizării

segregării societăţilor europene prin sprijinirea grupărilor antiimigraţie[53]. Sprijinirea unor forţe antiimigraţie, deja existente, de către Rusia, prin metoda consacrată „*agitprop*”, agitaţie prin propagandă, ar avea ca scop slăbirea statelor astfel încât să fie incapabile de acţiune pe plan intern şi extern[54].

Concluzii

În ultimul deceniu, populismul a câştigat electorat în Europa şi Statele Unite, oferind soluţii rapide, iniţial populare, care se dovedesc, ulterior, a fi dezastruoase. Criza refugiaţilor din Europa, din 2015, a generat un reviriment al populismul identitar în mai multe statele membre, Astfel, partide cu discurs antiimigraţie au câştigat, prin vot democratic, locuri în legislativ, precum AfD, în Germania, sau au intrat la guvernare, precum M5S şi Liga Nordului, în Italia. Succesul electoral al partidelor cu discurs populist-naţionalist se datorează şi faptului că ele au speculat temerile naturale ale populaţiei legate de „străini” sau au indus temeri legate de securitate în contextul valului de migranţi în Uniunea Europeană. Liderii populişti cu discurs identitar au asociat migraţia unui pericol iminent pentru identitatea naţională, iar argumentele pe care le-au invocat ţin de religie, rasă, cultură.

Discursul populist-identitar exersat de mai mulţi lideri europeni, care foloseşte mesaje clare şi face apel la emoţie (spre exemplu, migranţii sunt comparaţi cu invadatorii, cu barbarii), se reflectă în modul în care cetăţenii europeni percep migraţia. Sondaje ale Comisiei Europene arată că majoritatea europenilor se raportează la elemente ce ţin de identitatea naţională, limbă, valori când se referă la integrarea migranţilor şi că migraţia este percepută ca fiind o problemă pentru statele-gazdă.

Populismul identitar, care nu face decât să întărească astfel de percepţii de insecuritate, reprezintă un risc pentru securitatea statelor pentru că poate scinda o societate, până la cazul extrem al unui conflict intern, poate slăbi instituţiile statului sau încrederea cetăţenilor în ele şi poate schimba interesele strategice ale statului, deci raportarea la o anumită comunitate de securitate, ceea ce se traduce prin vulnerabilizarea statului.

Note bibliografice:

[1] În 2008, au fost înregistrate 240.000 de cereri de azil în UE + Norvegia, iar, în 2015, numărul solicitărilor a fost de peste cinci ori mai mare. În 2010, temele de interes major pentru cetăţenii europeni ţineau de situaţia economică a UE, de şomaj şi finanţe publice. În 2017, în clasamentul temelor importante pentru opinia publică din UE, situaţia economică a ajuns pe locul trei după migraţie şi terorism (Sursa: *Understanding Migration in the European Union. Insight from the European Migration Network 2008-2018*, European Migration Network, Bruxelles, 2018, pp. 6-7, URL: http://extranjeros.mitramiss.gob.es/es/redeuropeamigracion/Archivos/10_aniversario/00_10_year_anniversary_report_final_en.pdf, accesat la 3 mai 2019).

[2] Li-wei Cheng, Steven Tötösy de Zepetnek, I-Chun Wang, *Selected Bibliography of Work on Identity, Migration, and Displacement* (Bibliografie selectivă pe tema migraţie, identitate și dislocare), URL: https://docs.lib.purdue.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1054&context=clcweblibrary, accesat la 3 iunie 2019.

[3] Christoffer Green-Pedersen, Simon Otjes, „A hot topic? Immigration on the agenda in Western Europe”, *Party Politics*, Volume 25, Issue 3, 2019, URL: https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/1354068817728211, accesat la 3 iunie 2019.

[4] *Fraktionen im Deutschen Bundestag*, Parlamentul Federal al Germaniei, URL: https://www.bundestag.de/parlament/fraktionen#url=L3BhcmxhbWVudC9mcmFrdGlvbmVuL2ZyYWt0aW9uZW4tMTk2Mzky&mod=mod485836, accesat la 6 septembrie 2019.

[5] *2019 European election results - European Parliament*, URL: https://election-results.eu/france, accesat la 6 septembrie 2019.

[6] Guvernul condus de cancelarul Sebastian Kurz, din care au făcut parte şi miniştri FPÖ, s-a aflat la putere în perioada 18 decembrie 2017 - 28 mai 2019 (Sursa: *Regierungen seit 1945*, Cancelaria Federală a Austriei, URL: https://www.bundeskanzleramt.gv.at/bundeskanzleramt/geschichte/regierungen-seit-1945.html, accesat la 6 septembrie 2019).

[7] Jan Lopatka, „Newsmaker: Veteran Milos Zeman wins last big battle in Czech presidential vote”, *Reuters*, 28 January 2018, URL: https://www.reuters.com/article/czech-election-president-zeman/newsmaker-veteran-milos-zeman-wins-last-big-battle-in-czech-presidential-vote-idINKBN1FH020, accesat la 9 septembrie 2019.

[8] Guvernul condus de Giuseppe Conte, din care au făcut parte M5S şi Liga Nordului, a fost format în urma alegerilor generale din martie 2018 (Sursa: *Governo Conte*, Guvernul italian/Președinția Consiliului de Miniștri, URL: http://www.governo.it/it/i-governi-dal-1943-ad-oggi/xviii-legislatura-dal-23-marzo-2018/governo-conte/9468, accesat la 6 septembrie 2019). În 5 septembrie 2019, a fost învestit un nou guvern condus tot de Giuseppe Conte, dar din care nu mai face parte Liga Nordului, (Sursa: *Governo Conte II*, URL: http://www.governo.it/it/i-governi-dal-1943-ad-oggi/xviii-legislatura-dal-23-marzo-2018/governo-conte-ii/12715, accesat la 6 septembrie 2019).

[9] *2019 European election results - European Parliament*, URL: https://election-results.eu/hungary, accesat la 6 septembrie 2019.

[10] Actualul Guvern PiS a preluat ştafeta la sfârşitul lui 2017 de la Executivul condus de vicepreşedintele PiS, Beata Szydlo (Sursa: *Rząd*, Cancelaria primului-ministru, URL: https://www.premier.gov.pl/index.html, accesat la 6 septembrie 2019).

[11] Nicholas Watt, „Boris Johnson joins campaign to leave EU”, *The Guardian*, 21 February 2016, URL: https://www.theguardian.com/politics/2016/feb/21/boris-johnson-joins-campaign-to-leave-eu, accesat la 6 septembrie 2019.

[12] În 24 iulie 2019, Boris Johnson a devenit premierul Marii Britanii (Sursa: *Prime Minister*, Guvernul Regatului Unit, URL: https://www.gov.uk/government/ministers/prime-minister, accesat la 6 septembrie 2019).

[13] *Donald J. Trump, 45th President of the United States*, White House, URL: https://www.whitehouse.gov/people/donald-j-trump, accesat la 6 septembrie 2019.

[14] Ronald F. Inglehart, Pippa Norris, *Trump, Brexit, and the Rise of Populism: Economic Have-Nots and Cultural Backlash*, HKS Working Paper No. RWP16-026, 29 July 2016, p. 23, URL: https://ssrn.com/abstract=2818659, accesat la 3 iunie 2019.

[15] *Idem*.

[16] Jonathan Clayton; Hereward Holland, *Over one million sea arrivals reach Europe in 2015*, UNHCR, 30 December 2015, URL: https://www.unhcr.org/news/latest/2015/12/5683d0b56/million-sea-arrivals-reach-europe-2015.html, accesat la 3 iulie 2019.

[17] *Inamicul imaginat* este un concept dezvoltat de Omer Bartov în lucrarea „Defining Enemies, Making Victims: Germans, Jews, and the Holocaust", *The American Historical Review*, Volume 103, Issue 3, June 1998, URL: https://doi.org/10.1086/ahr/103.3.771, accesat la 6 septembrie 2019.
[18] Francis Fukuyama, *Identity politics. The demand for dignity and the nation state's future*, lecture transcript in „The Tipping Point Talks 2019" series, ERSTE Foundation, 2 April 2019, URL: http://www.erstestiftung.org/en/francis-fukuyama-identity-politics, accesat la 3 iunie 2019.
[19] Cas Mudde, „The Populist Zeitgeist", *Government and Opposition*, Volume 39, Issue 4, 28 March 2004, p. 542, URL: https://doi.org/10.1111/j.1477-7053.2004.00135.x, accesat la 2 mai 2019.
[20] Uri Friedman, „How Populism Helped Wreck Venezuela", *The Atlantic*, 4 June 2017, URL: https://www.theatlantic.com/international/archive/2017/06/venezuela-populism-fail/525321, accesat la 3 iunie 2019.
[21] *Remarks of President Donald J. Trump - as prepared for delivery Inaugural Address*, White House, 20 January 2017, URL: https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/the-inaugural-address, accesat la 3 mai 2019.
[22] Francis Fukuyama, *op. cit.*, 2 April 2019.
[23] *Idem*.
[24] Steven Metz, „The Rise of Identity Populism Is Making the World More Dangerous", *World Politics Review*, 2 November 2018, URL: https://www.worldpoliticsreview.com/insights/26663/the-rise-of-identity-populism-is-making-the-world-more-dangerous, accesat la 3 mai 2019.
[25] Cas Mudde, *op. cit.*, 28 March 2004, p. 542.
[26] *Ibidem*, p. 543.
[27] William A. Galston, *The rise of European populism and the collapse of the center-left*, The Brookings Institution, 8 March 2018, URL: https://www.brookings.edu/blog/order-from-chaos/2018/03/08/the-rise-of-european-populism-and-the-collapse-of-the-center-left, accesat la 3 iulie 2019.
[28] Francis Fukuyama, *Nation-building and Identity in Europe*, Keynote Address, Prix Latsis Universitaires, No. 34, Fondation Latsis, Geneva, 2011, p. 3, URL: http://www.fondationlatsis.org/sites/default/files/PDF/Ceremonie_Prix_Latsis_Universitaires/guest_2011.pdf, accesat la 3 mai 2019.
[29] *Ibidem*, p. 4.
[30] *Idem*.
[31] Francis Fukuyama, *op. cit.*, 2 April 2019.
[32] Francis Fukuyama, *Identity: The Demand for Dignity and the Politics of Resentment*, Speech at Carnegie Council, 13 September 2018, URL: https://www.carnegiecouncil.org/studio/multimedia/20180913-identity-demand-for-dignity-politics-of-resentment-francis-fukuyama, accesat la 3 ianuarie 2019.
[33] *Idem*.
[34] Karin Fierke, „Constructivism", în Tim Dunne, Milja Kurki, Steve Smith (eds.), *International Relations Theory: Discipline and Diversity*, Fourth Edition, Oxford University Press, January 2016, p. 168.
[35] „Orbán: Népszavazás lesz a betelepítési kvótáról", *Magyar Nemzet*, 24 Február 2016, URL: https://magyarnemzet.hu/archivum/belfold-archivum/orban-nepszavazas-lesz-a-betelepitesi-kvotarol-3966031, accesat la 3 mai 2019.
[36] „Orbán: EU's Christian Identity under Threat from Muslim Migrants", *Visegrad Post*, 2 April 2017, URL: https://visegradpost.com/en/2017/04/02/orban-eus-christian-identity-under-threat-from-muslim-migrants, accesat la 2 februarie 2019.
[37] „Manifesto for Germany: The Political Programme of the Alternative for Germany", Alternative für Deutschland, 2016, p. 46, URL: https://www.afd.de/wp-content/uploads/sites/111/2017/04/2017-04-12_afd-grundsatzprogramm-englisch_web.pdf, accesat la 12 iulie 2018.
[38] *Idem*.
[39] Programul politic al lui Marine Le Pen pentru alegerile prezidenţiale din 2017, *144 Engagements présidentiels: Marine 2017*, p. 2, URL: https://rassemblementnational.fr/pdf/144-engagements.pdf, accesat la 3 mai 2019.
[40] Discursul lui Marine Le Pen în care asociază migraţia cu terorismul, „Meeting Marine Le Pen Zénith de Paris/France", *Agence LDC News*, 17 avril 2017, URL: https://www.youtube.com/watch?v=nwCW8Z0RNtw, TC 12.40, accesat la 12 aprilie 2019.
[41] „Matteo Salvini (Lega) su razza bianca: 'Io prima penso agli italiani'", *La 7*, 24 gennaio 2018, URL: http://www.la7.it/dimartedi/video/matteo-salvini-lega-su-razza-bianca-io-prima-penso-agli-italiani-24-01-2018-232306, accesat la 15 iulie 2018.
[42] *Integration of immigrants in the European Union*, Special Eurobarometer 469: Report, European Commission, p. 13, April 2018, URL: https://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/instruments/SPECIAL/surveyKy/2169, accesat la 3 iulie 2018.
[43] *Idem*.
[44] *Ibidem*, p. 14.
[45] *Ibidem*, p. 17.
[46] *Ibidem*, p. 18.
[47] Steve C. Ropp, *The Strategic Implications of the Rise of Populism in Europe and South America*, Strategic Studies Institute, U.S. Army War College, June 2005, p. 11, URL: http://www.hacer.org/pdf/Populism2.pdf, accesat la 2 aprilie 2019.
[48] *Ibidem*, p. 33.
[49] Steven Metz, *op. cit.*, 2 November 2018.
[50] *Idem*.
[51] *Idem*.
[52] *Idem*.
[53] George Friedman, „Russian Intelligence and Immigration in Europe", *Geopolitical Futures*, 13 August 2019, URL: https://geopoliticalfutures.com/russian-intelligence-and-immigration-in-europe, accesat la 14 august 2019.
[54] *Idem*.

Bibliografie:

1. ***, *144 Engagements présidentiels: Marine 2017*, URL: https://rassemblementnational.fr/pdf/144-engagements.pdf.
2. ***, *Integration of immigrants in the European Union*, Special Eurobarometer 469: Report, European Commission, April 2018, URL: https://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/instruments/SPECIAL/surveyKy/2169.
3. ***, „Manifesto for Germany: The Political Programme of the Alternative for Germany", Alternative für Deutschland, 2016, URL: https://www.afd.de/wp-content/uploads/sites/111/2017/04/2017-04-12_afd-grundsatzprogramm-englisch_web.pdf.
4. ***, „Matteo Salvini (Lega) su razza bianca: 'Io prima penso agli italiani'", *La 7*, 24 gennaio 2018, URL: http://www.la7.it/dimartedi/video/matteo-salvini-lega-su-razza-bianca-io-prima-penso-agli-italiani-24-01-2018-232306.
5. ***, „Meeting Marine Le Pen Zénith de Paris/France", *Agence LDC News*, 17 avril 2017, URL: https://www.youtube.com/watch?v=nwCW8Z0RNtw.
6. ***, „Orbán: EU's Christian Identity under Threat from Muslim Migrants", Visegrad Post, 2 April 2017, URL: https://visegradpost.com/en/2017/04/02/orban-eus-christian-identity-under-threat-from-muslim-migrants.
7. ***, „Orbán: Népszavazás lesz a betelepítési kvótáról", Magyar Nemzet, 24 Február 2016, URL: https://magyarnemzet.hu/archivum/belfold-archivum/orban-nepszavazas-lesz-a-betelepitesi-kvotarol-3966031.
8. ***, *Understanding Migration in the European Union. Insight from the European Migration Network 2008-2018*, European Migration Network, Bruxelles, 2018, URL:

http://extranjeros.mitramiss.gob.es/es/redeuropeamigracion/Archivos/10_aniversario/00_10_year_anniversary_report_final_en.pdf.

9. BARTOV, Omer, „Defining Enemies, Making Victims: Germans, Jews, and the Holocaust", *The American Historical Review*, Volume 103, Issue 3, June 1998, URL: https://doi.org/10.1086/ahr/103.3.771.

10. CHENG, Li-wei; de ZEPETNEK, Steven Tötösy; WANG, I-Chun, *Selected Bibliography of Work on Identity, Migration, and Displacement* (Bibliografie selectivă pe tema migraţie, identitate și dislocare), URL: https://docs.lib.purdue.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1054&context=clcweblibrary.

11. CLAYTON, Jonathan; HOLLAND, Hereward, *Over one million sea arrivals reach Europe in 2015*, UNHCR, 30 December 2015, URL: https://www.unhcr.org/news/latest/2015/12/5683d0b56/million-sea-arrivals-reach-europe-2015.html.

12. FIERKE, Karin, „Constructivism", în Tim Dunne, Milja Kurki, Steve Smith (eds.), *International Relations Theory: Discipline and Diversity*, Fourth Edition, Oxford University Press, January 2016.

13. FRIEDMAN, George, „Russian Intelligence and Immigration in Europe", *Geopolitical Futures*, 13 August 2019, URL: https://geopoliticalfutures.com/russian-intelligence-and-immigration-in-europe.

14. FRIEDMAN, Uri, „How Populism Helped Wreck Venezuela", *The Atlantic*, 4 June 2017, URL: https://www.theatlantic.com/international/archive/2017/06/venezuela-populism-fail/525321.

15. FUKUYAMA, Francis, *Identity politics. The demand for dignity and the nation state's future*, lecture transcript in „The Tipping Point Talks 2019" series, ERSTE Foundation, 2 April 2019, URL: http://www.erstestiftung.org/en/francis-fukuyama-identity-politics.

16. FUKUYAMA, Francis, *Nation-building and Identity in Europe*, Keynote Address, Prix Latsis Universitaires, No. 34, Fondation Latsis, Geneva, 2011, URL: http://www.fondationlatsis.org/sites/default/files/PDF/Ceremonie_Prix_Latsis_Universitaires/guest_2011.pdf.

17. FUKUYAMA, Francis, *Identity: The Demand for Dignity and the Politics of Resentment*, Speech at Carnegie Council, 13 September 2018, URL: https://www.carnegiecouncil.org/studio/multimedia/20180913-identity-demand-for-dignity-politics-of-resentment-francis-fukuyama.

18. GALSTON, William A., *The rise of European populism and the collapse of the center-left*, The Brookings Institution, 8 March 2018, URL: https://www.brookings.edu/blog/order-from-chaos/2018/03/08/the-rise-of-european-populism-and-the-collapse-of-the-center-left.

19. GREEN-PEDERSEN, Christoffer; OTJES, Simon, „A hot topic? Immigration on the agenda in Western Europe", *Party Politics*, Volume 25, Issue 3, 2019, URL: https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/1354068817728211.

20. INGLEHART, Ronald F.; NORRIS, Pippa, *Trump, Brexit, and the Rise of Populism: Economic Have-Nots and Cultural Backlash*, HKS Working Paper No. RWP16-026, 29 July 2016, URL: https://ssrn.com/abstract=2818659.

21. LOPATKA, Jan, „Newsmaker: Veteran Milos Zeman wins last big battle in Czech presidential vote", *Reuters*, 28 January 2018, URL: https://www.reuters.com/article/czech-election-president-zeman/newsmaker-veteran-milos-zeman-wins-last-big-battle-in-czech-presidential-vote-idINKBN1FH020.

22. METZ, Steven, „The Rise of Identity Populism Is Making the World More Dangerous", *World Politics Review*, 2 November 2018, URL: https://www.worldpoliticsreview.com/insights/26663/the-rise-of-identity-populism-is-making-the-world-more-dangerous.

23. MUDDE, Cas, „The Populist Zeitgeist", *Government and Opposition*, Volume 39, Issue 4, 28 March 2004, URL: https://doi.org/10.1111/j.1477-7053.2004.00135.x.

24. ROPP, Steve C., *The Strategic Implications of the Rise of Populism in Europe and South America*, Strategic Studies Institute, U.S. Army War College, June 2005, URL: http://www.hacer.org/pdf/Populism2.pdf.

25. WATT, Nicholas, „Boris Johnson joins campaign to leave EU", *The Guardian*, 21 February 2016, URL: https://www.theguardian.com/politics/2016/feb/21/boris-johnson-joins-campaign-to-leave-eu.

26. Cancelaria Federală a Austriei, bundeskanzleramt.gv.at.
27. Cancelaria primului-ministru polonez, premier.gov.pl
28. Casa Albă, whitehouse.gov.
29. Comisia Europeană, ec.europa.eu.
30. Guvernul italian/Președinția Consiliului de Miniștri, governo.it.
31. Guvernul Regatului Unit, gov.uk.
32. Înaltul Comisariat pentru Refugiaţi al Naţiunilor Unite, unhcr.org.
33. Ministerul Muncii, Migrației și Securității Sociale din Spania, extranjeros.mitramiss.gob.es.
34. Partidul Alternativa pentru Germania, afd.de.
35. Parlamentul Federal al Germaniei, bundestag.de.
36. Partidul Adunarea Naţională din Franța, rassemblementnational.fr.
37. Rezultatele alegerilor din 2019 pentru Parlamentul European, election-results.eu.

Colocviu strategic
Redactor: CS II dr. Cristian BĂHNĂREANU
Pagină web: https://cssas.unap.ro/ro/cs.htm
e-ISSN 1842-8096, 1600/2019

Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate
Adresă: șos. Panduri, nr. 68-72, sector 5, București
Telefon: 021.319.56.49, Fax: 021.319.57.80
E-mail: cssas@unap.ro, Site: https://cssas.unap.ro